TUDI LITERARNI IN ŠALJIVI DEL PLANINSTVA BO PREDSTAVLJEN V PLANINSKEM MUZEJU

ŠALJIVA PLAT PLANINSKIH PIPARJEV

ELIZABETA GRADNIK

Člani društva »Pipa« veljajo v slovenski planinski zgodovini za pobudnike ustanovitve Slovenskega planinskega društva v letu 1893 in trden sklep o tej nameri se je rodil na enem od njihovih številnih izletov – na Stolu. Takole piše v prvem letnem poročilu SPD:

*Dne 23. julija 1892 leta so prilezli mladi narodni hribolazci **Josip Hauptman, Ivan Korenčan** in **Anton Škof**, nabiraje planink (pečnic) vsak z druge strani na visoko pečino. Krasno vreme, prelep razgled in mičen šopek planinskih cvetlic so razveseljevali mlada srca. Počivaje na trdi skali ugibali so, kako da je po vseh slovenskih hribih, kamor koli jih pelje pot, videti le tuje delo. Tuja roka zaznamenjuje pota, postavlja koče in napravlja po naših slovenskih tleh le nemške napise in kažipote – komu? Večinoma slovenskim hribolazcem! Vzdramimo se! Rekli so na trdi skali sedeči mladeniči, podali si roke, pobratili se ter za trdno sklenili, ne prej odnehati, dokler se ne ustanovi slovensko planinsko društvo. Resno so se poprijeli dela. Težko je bilo pričeti. Povsod, kjer so trkali, majali so z glavami, češ, uže drugi možaki so to izkušali, pa se jim ni posrečilo, kaj bodete vi! A trud ni bil prazen. Našli so somišljenikov, katerim se je tudi potrebno zdelo tako društvo.«*

Namen tega prispevka pa se ni ukvarjati z ustanavljanjem in delovanjem SPD, ampak prikazati zanimivo druščino Piparjev z njihove humorne plati – možakarji so bili namreč polni iskrivih domislic, pa še to srečo so imeli, da so živeli v času, ki je dopuščal, da so ljudje poleg dela in vsakdanjih skrbi videli in brez slabe vesti uživali tudi svetlo in šaljivo plat življenja. Predvsem pa bi rada predstavila enega od njihovih zabavnih listov »Planinski šaljivec«, ki so ga izdajali na Zgornjem Rožniku.

ŠEST PIPARJEV USTANAVLJA DRUŠTVO

V tistih časih je veliko Ljubljančanov vsak dan hodilo zajtrkovat na Spodnji ali Zgornji Rožnik. Za dobro zajtrkovalnico je veljala tudi gostilna na Drenikovem vrhu, kjer se je vsak dan pri zajtrku zbralo tudi sto in več gostov. Tu se je seznanila in med seboj pobratila šesterica, ki je kasneje tudi formalno ustanovila društvo »Pipa«. Jože Hauptman, ki je bil znan planinec in tedaj star »že« trideset let, je med mladino iskal družbo za svoje izlete. Tako so druščino na začetku sestavljali poleg Hauptmana še Ivan Korenčan, **Henrik Lindtner**, Anton Škof, **Karl Seunig** in **Bogumil Kajzelj**. Skupaj so hodili na izlete, vendar pa jim tedanja ljubljanska družba ni bila ravno naklonjena; označevali so jih za norce in jim delili še druge, ne ravno laskave priimke.

Vendar pa jih to ni oviralo, da ne bi 23. septembra 1893 na Drenikovem vrhu tudi formalno ustanovili družbe, imenovane »Pipa«, in sprejeli svoja pravila. Njihov glavni namen je bil *delati gorske izlete in z zgledom probujati planinstvo.*

Pa si poglejmo nekaj bolj zanimivih in zabavnih pravil, ki so v glavnem sestavljena iz kazni, predvidenih za neupoštevanje teh pravil:

- *ako 3 piparji zasačijo člana pri kaki laži, nečastnem ravnanju ali dejanju ali sploh pri enakih početjih, imajo pravico obsoditi dotičnega na globo najmanj 4 kr in največ 50 kr;*
- *vsak pipar mora vsako nedeljo in praznik napraviti izlet najmanj 2 uri hoda... – sicer plača 10 kr globe. Kdor ostane ob nedeljah in praznikih dopoldne doma, mora priti do 8. ure na Drenikov vrh, sicer zapade globi 10 kr;*
- *vsak pipar si mora na lastne stroške pridobiti pipo. Vsi piparji imajo enake pipe. Pipo, tobak in žveplenke mora pipar vedno pri sebi imeti in na zahtevo drugega piparja vse tri stvari pokazati; ako mu le ena teh stvari manjka, plača 4 kr globe;*
- *piparji se pozdravljajo z imeni naslednjih hribov: Triglav, Mangart, Grintovec, Črna prst, Lušarje, Stol, Golica, Jošt, Janče, Katarina, Grmada, Šmarna gora, Krim; ako pipar piparja ne pozdravi z enim teh imen, zapade 2 kr globe, isto velja za odzdrav. Pozdravlja mlajši starejšega naprej. Pod to točko navedene kazni se smejo samo 3 krat na dan uporabljati;*
- *dva piparja imata pravico skupno tretjega piparja vprašati za višino enega navedenih hribov; ako odgovor ni pravilen, plača nevednež 2 kr globe. Vsak pipar pa sme o tem le enkrat na dan biti vprašan;*

• *pipar mora biti samec, oženiti se sme, ako plača v Pipo 1 kr, piparjem 5 l vina in 5 vržink.*

»Pravih« piparjev je bilo torej šest; za kratek čas se jim je pridružil še **Ivan Stoeckl**, ki pa ni ostal dolgo časa. Zato pa so imeli več pripravnikov in med najbolj vztrajnimi sta bila **Janko Češnik** in **Miha Verovšek**. Jože Hauptman pa je vsa leta nosil naziv »nadpipar«. Sestanke so imeli pri zajtrku v gostilni na Drenikovem vrhu v steklenem salonu, ko pa se je salon »preselil« na Zgornji Rožnik, so šli za njim tudi piparji. Tu so med drugim *udomačili* igro marjaš, radi pa so tudi prepevali in *kolikor toliko z glasovi harmonirali.*

Markirali so gorska pota, največ po gorenjskih hribih, in se vsako nedeljo in praznik s čopičem in barvo odpravili zaznamovat katero od poti. Njihov dober prijatelj in pogosto tudi vodnik je bil **Alojzij Knafelc**, s katerim so se spoznali leta 1900 na Višarjah. (Še danes se uporablja Knafelčev način markiranja poti: bela pika v rdečem krogu.)

LETOVIŠČE SREDI LJUBLJANE

S svojim propagiranjem ideje planinstva so Piparji navdušili marsikoga, ki je sprva želel samo poskusiti, kako je v hribih – peljali so ga na krajši izlet, kasneje pa tudi na daljše ture. Podobno so počeli z ljudmi, ki so bolehali in pričakovali, da se jim višje gori povrne zdravje.

V propagandne namene so prirejali tudi plese; prvi je bil v predpustu leta 1894 v steklenem salonu na Drenikovem vrhu, leto kasneje na Starem strelišču pod Rožnikom. Dobičke plesov, ki so bili kar visoki, so izročali Slovenskemu planinskemu društvu za različne namene, npr. za Orožnovo kočo na Črni prsti.

Udeleževali so se tudi sokolskih maškerad; na eno od njih so prišli v planinski opremi ter z veliko pipo, ki so jo v plesno dvorano pripeljali kar na vozičku. Ob polnočni promenadi so uprizorili še nezgodo nadpiparja in na kraju nesreče postavili poslikano znamenje, kakršna je tedaj postavljal kmečki živelj na krajih, kjer se je zgodila nesreča.

Vsako leto so priredili božičnico in eno od njih pipar Ivan Korenčan opisuje takole: *»Piparji smo se zbrali v posebni sobi gostoljubne hiše Peršinove. Izbica je bila okrašena s planinskimi spomini, v sredi sobe pa se je lesketala okrašena smreka, šibeč se od neštetih darov, s katerimi so jo piparji obložili. Nadpipar je otvoril slavnostni večer s srčno željo, da bi se zbrana družba po stari navadi nekoliko ur prijateljsko zabavala. Oglasila se je tamburica, odmevala pesem in vrstila zdravica za zdravico; prva je seveda veljala Slovenskemu planinskemu društvu v razcvet in napredek, druga gostoljubni družini Peršinovi.«*

Že prvo leto so si za skupne izlete omislili čepice posebnega kroja. Sodeč po fotografijah gre za klobuke z ne preveč širokimi krajci, bogato ozaljšane s planinskim cvetjem. Leta 1898 so izdali razglednico s podobo petih piparjev (manjka Kajzelj, ki se je preselil v Zagreb).

Piparji so imeli tudi svoje letovišče. Potres je namreč leta 1895 prisilil Ljubljančane, da so si postavljali barake, v katerih so prenočevali. Na vrtu svojega gradiča pod Rožnikom jo je postavila tudi družina piparja Karla Seuniga. Baraka je bila dovolj prostorna za vse družinske člane pa tudi za povabljence, med katerimi so bili tudi piparji. Zabave ni manjkalo, zato so piparji naslednje leto, ko barake niso bile več potrebne, najeli prostore v gradiču. Kmalu je bilo piparsko letovišče znano po vsej Ljubljani in ob lepih poletnih večerih je bilo tu več gostov kot v vseh gostilnah v soseščini. Verjetno ni treba posebej omenjati, da so imeli piparji v kleti vedno dovolj pijače in prigrizka.

Ko smo že ravno pri hrani in pijači, naj omenim še eno zanimivo »prehranjevalno« navado v tistih časih, ki jo opisuje Ivan Korenčan:

»Če smo napravili izlete v Kanalsko dolino, na Višarje, Zajzero, Lovca, Montaž, nas je Lojze (Knafelc) *vedno čakal na kolodvoru v Trbižu, kamor je prispel iz Ljubljane (vlak) ob 1 uri po polnoči. Lojze nas je najpoprej popeljal v Spodnji Trbiž, kjer je bilo več pekarn, ki so ob tem času imele že sveže pecivo.*

Nabasali smo si svežega kruha in drugega peciva, da smo imeli dovolj za ves dan. Povsod v pekarnah so

točili dober brinovec, kar se je zelo prileglo na topel kruh. Tudi v ljubljanskih predmestnih pekarnah je bil svoje čase ta običaj, žal, da se je ta lepa navada opustila.«

GORSKO ZABAVIŠČE NA SV. JOŠTU

Priljubljena izletniška točka je bil dolgo časa Sv. Jošt nad Kranjem. Tudi piparji so radi zahajali tja, poleg lepote narave je namreč pomembno vlogo imela *dobra postrežba in pristna šegavost gostilničarja očeta Benedika.* Slednji jih je imel prav rad, saj so dvignili obisk Sv. Jošta in iz njega naredili pravo gorsko zabavišče. Z vedno novimi domislicami so zabavali sebe in številne goste. Pozimi so se radi sankali in kadar so polomili vse sanke, ki so sicer služile v bolj resne – gospodarske – namene ali pa jih je oče Benedik iz previdnosti skril, so za dričanje po hribu uporabili smrekove veje. Zabavnih domislic jim ni zmanjkalo niti poleti. Po besedah piparja Henrika Lindtnerja so se tedaj *»... nemalokrat 'producirali' z oslom, ki so ga imeli pri Sv. Joštu za prenašanje tovorov. Ta osel je bil doma od Nanosa, kjer ni še videl snega. Ko ga je prvič zagledal pri Sv. Joštu, se je tako zbal, da ni hotel iti iz hleva. Tega osla so piparji jahali, čezenj skakali in uganjali z njim burke kakor v cirkusu. Najspretnejši gimnast in obenem tudi velik burkež je bil pipar Seunig; njegovim burkam se je moral vdati vsak gledalec. Veliko krohota pa je bilo, če joštarski osel ni hotel več ubogati in je ušel piparjem, da so ga morali loviti po hribu. Očetu Benediku to ni bilo nič kaj po volji; tožil je proti gostom, da so mu 'te berdije' napravile še osla vsega – neumnega.«*

Ko pa so se osla naveličali ali bolje rečeno on njih, so igrali karte, najraje »eins«, ki je bil tudi gostilničarju najbolj pri srcu.

Zanimivi so tudi opisi izletov, ki so prišli izpod »piparskih« peres; denar, ki se je stekal v skupno blagajno kot »posledica« različnih *pregreškov*, jim je služil v *dosego njih glavnega namena, namreč: skupno napraviti vsako leto več manjših in eden velik izlet – seveda le na planine.* Iz vseh zapisov veje dobra volja, hudomušnost, veselje nad dobro hrano in pijačo, neprisiljena duhovitost, skratka, pravi *joie de vivre*. Kako bi se sicer lahko v besedilu pojavili stavki, kot so *»... vse je bilo tako divno in krasno, da so od veselja pevali in vriskali...«* ali pa *»... pri nekem studencu so odložili palice ter se kepali, ker je bilo štiri prste na debelo snega.«* (Pri čemer moramo vedeti, da so bili piparji tedaj sicer mladi, a vendar že odrasli ljudje.)

Kljub temu, da je bila narava v tistem času verjetno še precej neokrnjena, so se znali veseliti čiste vode, zelenih travnikov ali pa *najlepših in največjih planik v šopih v eni korenini po 5 do 10 cvetov na visokih pecljih pa tudi visokih temno rdečih murk, velikega encijana in drugih planinskih rož,* zaradi katerih so vsako poletje napravili izlet v južna pobočja Rodice in bi jih danes zaradi tega od naravovarstvenikov krepko dobili po prstih.

Tudi kadar so opravljali bolj resne in vzvišene naloge, so to počeli brez pretirane in za Slovence še kako značilne patetike. Tako je v opisu izleta na Dobrač leta 1897 nadpipar Hauptman zapisal:

»Slovensko smo zapisali svoja imena v spominsko knjigo (pred nami še nihče ni kaj slovenskega pisal vanjo), jih označili s 'Piparskimi' pridevniki in vidno zabeležili, da smo člani in zastopniki 'Slovenskega plan. društva'.«

Takoj nato pa še doda:

»Tudi smo pa grajali nered v koči, katerega so povzročili oni hribolazci, ki so bivali pred nami v koči.«

TEDNIK PLANINSKI ŠALJIVEC

Ob vsem povedanem torej ni prav nič presenetljivo, da so tako duhoviti in veseli možje izdajali tudi svoj šaljivi časopis, ki je izhajal vsako nedeljo. Pipar Henrik Lindtner je v svojih spominih zapisal:

»Na Zgornjem Rožniku so Piparji izdajali šaljiv list, ki so ga gostje vedno željno pričakovali. Zobni zdravnik ***A. Schweiger*** *je bil mnogokrat predmet dovtipom, ki jih je potem sam čital z največjim veseljem.«*

Kljub temu, da so ti dovtipi stari dobrih sto let, jih tudi današnji bralec lahko »čita z največjim veseljem«, zato si enega od časopisov z datumom 7. julij 1895 in oznako »št. 3 / 1. letnik« poglejmo pobliže. (Časopis sem kot kustosinja Triglavske muzejske zbirke v Mojstrani našla med gradivom, ki ga je Planinska zveza Slovenije zbrala za potrebe bodočega slovenskega planinskega muzeja.)

Gre pravzaprav za mapo s trdimi platnicami, v katero je vloženih petintrideset ročno popisanih in porisanih listov. Na poslikanih platnicah je napis:

»Planinski šaljivec, zabavni list za vsakdanje goste na Drenikovem vrhu, izdajajo Planinski piparji«.
Na notranji strani piše, da je list samo za člane Slovenskega planinskega društva, nečlani pa plačajo v Pipo dve kroni. Nekateri gostje so nad tem dejstvom godrnjali, zato so jim piparji napisali pojasnilo v verzih in zadnja kitica gre takole:
»Dandanes svet je tko prištiman,
da zastonj nobene zabave ni.
Zatorej smo tudi mi piparji
za nečlane sl. plan. dr. ceno 2 kr nastavili,
katerga naš list čitati veseli.«
Vsebina je sestavljena iz ugank, rebusov, pesmi, v glavnem pa iz šaljivih zgodbic ali – rečeno v bolj sodobnem jeziku – vicev. Večina »prispevkov« ni podpisana, pod nekatere pa so avtorji – piparji zapisali svoje inicialke. Največkrat se pojavijo začetnice B. K. – Bogumil Kajzelj. Zgovorne ilustracije s svinčnikom spremljajo skoraj vsako zgodbico. Očitno so imeli prav vsi piparji zraven svoje prste, čeprav Ivan Korenčan v svojih spominih za *»piparja šaljivca in humorista«* označi Toneta Škofa.
Svoje so prispevali verjetno tudi »nepiparji«, saj je v tej številki objavljena tudi *»listnica uredništva«*, ki pravi: *»Zaradi preobilega gradiva, ni nam bilo mogoče prijaviti dopis 'gospica z linirjom v ustih'. Zategadelj sledi v prihodnji številki.«*
Sicer pa se kar precej dovtipov nanaša ravno na gospice in gospodične, kot na primer tisti z naslovom *Skrita hudobnost:*
Gospod: Povejte mi, gospodična, zakaj da imate vašega psa tako radi, saj je vendar tako grd.
Gospodična: Rada ga imam zaradi tega, ker je uže od otročjih let pri meni.
Gospod: Za Boga! Ali je mogoče, da pes doseže tako starost.
Če pa je gospodična imela srečo, da si je ustvarila družino, je lahko nastala takale situacija:
Mati: Kje si našel očeta?
Janezek: V kavarni.
Mati: Pojdi ponj in mu reči, da morajo takoj domov.
Janezek: Oče ne bodo šli, ker ravno bilard igrajo.
Mati: (jezna) Pravim, da pojdi, jaz mu bodem že dala tiste pro... ... kugle, ko pride domov.
Janezek: (proti očetu v kavarni) Oče, brzo pojdite domov, so mati rekli.
Oče: Kmalo pridem, sedaj bilard igram.
Janezek: Le brzo pojdite, saj doma tudi lahko biljarderate.
Oče: Kako to?
Janezek: Ker so mati rekli, da Vam bodo že dali tiste pro... ... kugle, ko domov pridete.
Mnoge šale se seveda dogajajo v gostilnah ali pa so posledica tistega, kar se je tam popilo. Neredke so tiste, v katerih sta glavni osebi rekrut in korporal oziroma tiste iz vojaških krogov.

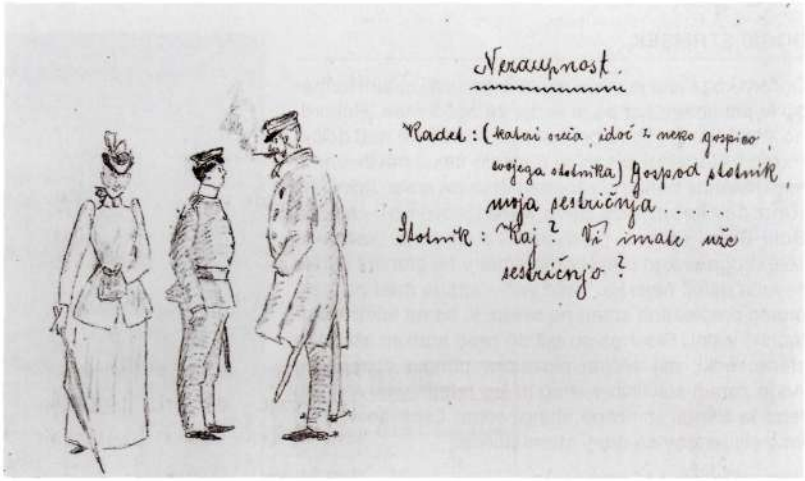

Podčastnik proti rekrutu: »Jaz sem vam uže tolikokrat rekel, da med korakanjem gobec in korak držite.«
Tudi politične in narodnostne zadeve piparjev niso puščale hladnih:
»Zakaj se nemško gledališče toliko časa vzdrževati zamore?
Zato, ker ga Slovenci podpirajo.«
Norčujejo se tudi iz spakedrane slovenščine ljubljanskih meščanov, če jo ti seveda sploh uporabljajo; ugotavljajo namreč, da je nekaterim gospicam, ki se sicer štejejo za Slovenke, govoriti slovensko *preordnar* in da *na ulicah le nemško ali francosko govorejo.*
Takole pa se je slišala slovenščina v pogovoru z *iblanskim purgarjem:*
»Ampak na ta nove kranjske cajtenge sem biu pa šreklih fuhtig. Tako špraho imajo, da že en ordentlih iblansk purgar teh šrajbarjev zastopt ne more. Tku naumen se ausdrikajo da se jeh ne anscola brat. Pa kaj se bova štrajtala, moja stara se bo giftala, če ne pridem v pravem cajt damu.«
Seveda pa piparji niso mogli obiti svojih ljubljenih planin – njim, zlasti pa prigodam na njih, je prav tako posvečen marsikateri verz in dovtip.
Svoj časopis so piparji predstavili tudi v pesmi z osmimi kiticami in prva pravi takole:

»Na hribu Drenikovem šaljivc razgraja,
On drega, tud zbada, znancem naznanja
Poboljša naj se kar urno vsakdo –
Sicer zagrabi šaljivec ga grdo.«

Preveč grdo in preveč hudo pa »Planinski šaljivec« verjetno ni zagrabil nikogar. Nameni avtorjev so bili vse prej kot zlobni. Druženje, prijateljstvo, vedrina in zvrhana mera humorja so bili tisto, kar je iz Planinskih piparjev ustvarilo tako zanimivo in prijetno druščino. Če k temu dodamo še njihov ravno prav velik ponos, da so Slovenci, lahko dobimo neprecenljiv življenjski napotek, ki po stotih letih še zdaleč ni zastarel in ni izgubil niti kančka svoje aktualnosti in uporabnosti.

* * *

Opomba: Kot vire pri pisanju članka sem uporabila Planinske vestnike, predvsem PV 1933 – Henrik Lindtner: Planinski Piparji ter PV 1951 – Ivan Korenčan: Iz torbe zadnjega »Piparja« in seveda zabavni list Planinski šaljivec, 7. julij 1895; št. 3, I. letnik.

V CORDILLERI BLANCI JE PREPLEZANA IZREDNO TEŽAVNA SMER

ČEZ SFINGO PROTI JUŽNIM ZVEZDAM

BORIS STRMŠEK

Do lanskega leta je bilo v največji perujski skalni formaciji le pet smeri, kar pa je sedaj že zgodovina. Rekordno leto v Sfingi (Torre del Esfinge – 5325 m) nad dolino Paron v Cordilleri Blanci je prineslo nekaj novih smeri, med katerimi trenutno zagotovo izstopa smer Južni križ (Cruz del Sur) naveze **Silvo Karo** (Slovenija) – **Mauro Bole-Bubu** (Italija), predvsem zaradi tega, ker je to šele druga prosto preplezana smer v tej granitni gori in seveda daleč najtežja. Celo več – spada med najtežje prosto preplezane smeri na svetu, ki so na takšni nadmorski višini. Sicer pa so bili do pred kratkim obiski te stene redki, saj večina plezalcev prihaja v perujske Ande zaradi številnih v sneg in led odetih vrhov, poleg tega je Sfinga iz doline slabo vidna. Lepo se vidi od vrhov Huandoy na drugi strani doline.

El Esfinge (5325 m) z včrtano smerjo Cruz del Sur (Južni križ)

VSE JE OKOLI 7. STOPNJE

Vsi trije smo odpotovali v Peru 23. junija lani, naslednji dan smo nadaljevali pot iz Lime v mesto Huaraz (3100 m), 27. junija pa smo od tam že prispeli v bazni tabor pod Sfingo, ki je 4650 metrov visoko. Pravzaprav zelo visoko, tudi za himalajske razmere. Nekaj težav je bilo nato s privajanjem na višino; tretji dan po prihodu v bazo je moral Bubu celo nazaj v dolino, podobne težave pa so imeli tudi nekateri drugi plezalci, ki so prihajali pod Sfingo. Po njegovi vrnitvi v bazo je vsa stvar počasi stekla in vzpon se je lahko pričel zares. Silvo je prvi raztežaj preplezal že 29. junija, ko sem varovanje zaradi Bubujeve slabosti prevzel kar jaz, in prvih 35 metrov ocenil s 6b+. Dobro za segrevanje! Nekoliko je bilo treba očistiti poči, v katerih je bilo nekaj zemlje in vegetacije, na splošno pa je skala v tem delu stene zelo dobra.

Silvo in Bubu sta prvotno nameravala plezati v južni steni, kjer je skala slabše kvalitete, poleg tega pa je le okoli dve uri jutranjega sonca. Ker je bil njun namen predvsem prost vzpon, sta se odločila za levi del vzhodne stene, ki je polovico dneva v soncu. Španska naveza, ki je poskušala v južni steni, se je po raztežaju in pol prav tako odločila za vzhodno steno, ostale naveze, ki so prihajale pod Sfingo, pa o južni steni sploh niso razmišljale. Za opremljanje smeri sta imela Silvo in Bubu tudi veliko svedrovcev, predvsem za varovališča, nekaj pa sta jih namestila na ključnih mestih v težjih raztežajih. Pri plezanju je bila potrebna oprema od klinov in frendov do zatičev. S seboj sta imela tudi viseče posteljo (portaledge), vendar sta se zaradi bližine baznega tabora – od stene je oddaljen slabo uro – nato odločila za fiksne vrvi, vsaj v spodnjem delu. Tako smo se vselej vračali v bazo, ki je prav lep raven prostorček z odličnim razgledom na Huandoye, blizu pa je bila tudi voda. Fiksne vrvi smo potrebovali tudi zaradi snemanja in fotografiranja, Silvo in Bubu pa sta se odločila, da